

“Klassieke” Italiaanse letterkunde

F. Van Dooren, *Geschiedenis van de klassieke Italiaanse letterkunde*, Amsterdam, Querido, 1999, 420 pp. ISBN 90-253-0868-6.

De mooi uitgegeven *Geschiedenis van de klassieke Italiaanse letterkunde* van Frans Van Dooren, die al enkele decennia actief is als gewaardeerd vertaler van Italiaanse literaire teksten ¹, bevat een chronologisch overzicht van de belangrijkste figuren en stromingen in de Italiaanse literatuur van de dertiende tot en met de zeventiende eeuw. Blijkens de achteraan in het boek opgenomen *Verantwoording* liet de auteur zich bij het schrijven van dit boek vooral inspireren door de befaamde, in 1870 verschenen *Storia della letteratura italiana* van Francesco De Sanctis, een werk dat – aldus Frans Van Dooren – een voorbeeld is van een vorm van literatuurgeschiedschrijving die “kennis” en “hartstocht” combineert (p. 371). Kwaliteiten als “kennis” en “hartstocht” kunnen ook moeilijk ontzegd worden aan het werk van Van Dooren; vooral de hoofdstukken gewijd aan de *maggiori* (Dante, Petrarca, Boccaccio, Ariosto, Machiavelli en Tasso) bieden telkens in een twintigtal bladzijden een helder en interessant overzicht van leven en werk van de betreffende auteurs. De andere hoofdstukken en paragrafen waarin een overzicht wordt geboden van genres en stromingen zijn soms nogal beknopt, en worden daardoor af en toe wat opsommerig.

Het meest in het oog springende kenmerk van dit boek is wel het grote aantal waardeoordelen waarmee de auteur zijn betoog doorspekt: Van Dooren taxeert de behandelde teksten en auteurs voortdurend op hun literaire waarde, waarbij de norm een harmonieus en organisch samengaan van “vorm” en “inhoud”, van innerlijke bezieling en uiterlijke schoonheid is (cfr. o.a. het oordeel over de *Divina commedia*, p. 59). Wie enigszins thuis is in de Italiaanse literatuurgeschiedschrijving raadt al gauw waar Van Dooren de mosterd haalt: ettelijke van dergelijke passages kunnen zo uit de – door Van Dooren in de verantwoording aangehaalde – *Storia della letteratura italiana* van De Sanctis komen. Onder invloed van zijn negentiende-eeuwse voorbeeld (maar wellicht evenzeer van zijn eigen smaak en activiteiten als literair vertaler) slaat de balans tussen “kennis” en “hartstocht” bij Van Dooren soms wel erg sterk door naar dit laatste, wat herhaaldelijk tot nogal schoolmeesterachtige oprispingen leidt, waarbij de auteur grossiert in pasklare oordelen en oordeeltjes (“een mislukking”, “oppervlakkig”, “boordevol ballast”, enz.). Zijn waardeoordelen in een literatuurgeschiedenis dan uit den boze? Het grootste probleem is misschien niet zozeer het feit dat dit boek talloze auteurs en teksten aan een al dan niet hoogstpersoonlijk oordeel onderwerpt, maar wel dat dit soort oordelen vaak nogal apodictisch geformuleerd worden. En dit heeft dan weer te maken met een fundamentele euvel van dit boek: aan Van Doorens *Geschiedenis* lijkt een normatieve, statische en gedecontextualiseerde visie op literatuur ten grondslag te liggen: literatuur is voor Frans Van Dooren een tijdloos pantheon van Klassieken (cfr. de verantwoording van het adjectief ‘klassiek’ in de titel, p. 371), een overzichtelijk en relatief vaststaand geheel van auteurs en teksten, te beoordelen op grond van een aantal algemeen-geldende normen. De Italiaanse literatuur kabbelt rustig verder in de zich zelden verleggende bedding van haar geschiedenis. Deze statische visie op literatuur wordt o.a. geïllustreerd door de zeer geringe aandacht voor de – soms wel erg wisselvallige – waarderingsgeschiedenis van de zogenaamde *maggiori*; Van Dooren vermeldt wel dat Pietro Bembo in zijn *Prose della volgar lingua* Dante afwijst als stilistisch model voor een Italiaanse (literaire) eenheidstaal (p. 244), maar verder blijven de *alterne vicende* van de Dante-receptie in de zestiende en

zeventiende zo goed als onvermeld. De relatief weinig uitgewerkte literair-historische contextualisering, in combinatie met romantische normen als “originaliteit” en “authenticiteit”, speelt de auteur ook elders parten: teksten worden al te zelden begrepen vanuit hun specifieke literair-historische referentiekader, en daardoor nogal vaak letterlijk genomen als “verslag” van echte gebeurtenissen of maatschappelijke verhoudingen; dit is o.a. het geval met het topos van de *innamoramento sacro* bij Dante, Petrarca en Boccaccio ², of met de scabreuze verhalen uit de *Decameron*, die worden gezien als een uiting van de tolerantie van humanisme en Renaissance, wat op zijn zachtst gezegd niet de enig mogelijke interpretatie is ³. In dit verband kan men ook niet anders dan vaststellen dat nogal wat recentere inzichten en ontdekkingen onvermeld blijven in Van Doorens *Geschiedenis*. Zo maakt de auteur geen melding van enkele recente belangwekkende bevindingen van Vittore Branca, de *éminence grise* van de Boccaccio-studies, die na jarenlange studie van de twee bekende handschriften van de *Decameron* tot het besluit gekomen is dat Boccaccio de eerste versie van het werk (geschreven in 1352-1353) ongeveer twintig jaar later vrij grondig herwerkte, en dat er dus sprake is van twee redacties van de *Decameron* ⁴; en er zit ook een systeem in de talloze varianten: vanuit taalkundig en stilistisch oogpunt is de tweede versie minder “literair” en meer “experimenteel”: Boccaccio maakt meer gebruik van typische termen en formules uit de taal van de kooplieden, en voert het aantal passages in het dialect merkbaar op (o.a. in de verhalen over Calandrino en in het verhaal over Fra Cipolla). Filologische muggenzifterij? Eigenlijk gaat het toch om iets meer dan dat, aangezien de vaststelling dat Boccaccio de *Decameron* op latere leeftijd herschreef het gangbare Boccaccio-beeld toch enigszins bijstuurt. Zo treft men in veel literatuurgeschiedenissen het beeld aan van een Boccaccio die na het jeugdige geweld van de *Decameron* tot rust komt en zich na de ontmoeting met Petrarca meer en meer wijdt aan de humanistische studie van klassieke auteurs, waarbij hij zich ook meer bedient van het Latijn. Door de bevindingen van Branca is de tegenstelling tussen een jonge “frivole” Boccaccio en een oudere “serieuze” Boccaccio eigenlijk aan nuancering toe.

Tot slot nog een woordje over de (uitgebreide) bibliografie in deze *Geschiedenis* (pp. 377-391). Terwijl de bibliografie van *Nederlandse vertalingen in boekvorm* (pp. 387-391) zonder meer uiterst nuttig is, kan men bezwaarlijk hetzelfde beweren van de bibliografie van secundaire literatuur (pp. 377-385). Voor het vermoedelijke doelpubliek van dit boek (de niet-professionele lezer van Italiaanse literatuur, in vertaling of eventueel in origineel) is deze lijst van weinig praktisch nut: daarvoor bevat hij teveel oudere of gespecialiseerde werken, die in het beste geval weinig interessant, in het slechtste geval onvindbaar of zo goed als onleesbaar zijn; het aantal inleidende en voor Italiaans-onkundigen makkelijk te consulteren werken is ook aan de lage kant: Van Dooren vermeldt wel enkele in het Engels en Frans geschreven studies, maar dat zijn niet altijd de meest toegankelijke of de meest recente. In de bibliografie over Dante zou *Dante. Une vie* van Jacqueline Risset (Paris, Flammarion 1995) niet mogen ontbreken, terwijl voor Petrarca het recente boekje van Jean-Luc Nardone, *Pétrarque et le pétrarquisme*, Paris, P.U.F., 1998 (coll. “Que sais-je?”) goede diensten kan bewijzen. Merkwaardig is ook dat het (weliswaar zeer beknopte) overzichtje *Italiaanse letterkunde* van Olga Maria Brouwer (Antwerpen, Spectrum, 1983) niet vermeld wordt.

Dit alles neemt niet weg dat Frans van Doorens *Geschiedenis van de klassieke Italiaanse literatuur* nog meer dan voldoende “kennis” bevat om het tot een nuttig en – dankzij titelregister en register van persoonsnamen – makkelijk consulteerbaar referentiewerk te maken voor al wie op zoek is naar bondige informatie over de Italiaanse “klassieken”.

1 In 1994 verscheen *Gepolijst albast. Acht eeuwen Italiaanse poëzie* (Baarn, Ambo), een uitgebreide bloemlezing van de belangrijkste vertalingen van Frans Van Dooren.

2 Cfr., voor wat Dante's *Vita nuova* betreft, C. Paolazzi, *La «Vita nuova»: legenda sacra e historia poetica*, Milano, Vita e Pensiero, 1994, waarin Dante's tekst wordt gelezen in het licht van genre van de Middeleeuwse *historia*.

3 Cfr. o.a. G. Mazzotta, *The World at Play in Boccaccio* (Princeton, Princeton University Press, 1986), een boek dat ontbreekt in Van Doorens bibliografie.

4 Cfr. hieromtrent V. Branca, *Su una redazione del «Decameron» anteriore a quella conservata nell'autografo hamiltoniano*, in «Studi sul Boccaccio», XXV (1997), pp. 3-131; Id., *Ancora su una redazione del «Decameron» anteriore a quella conservata nell'autografo hamiltoniano*, in «Studi sul Boccaccio», XXVI (1998), pp. 3-97; Id., *Ancora su una redazione del «Decameron» anteriore all'autografo e su possibili interventi "singolari" sul testo*, in «Studi sul Boccaccio», XXVII (1999).